

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18.11.1970, sp. zn. Cpj 87/70, ECLI:CZ:NS:1970:CPJ.87.1970.1

Číslo: 55/1971

Právní věta: K některým otázkám náhrady škody podle občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.).

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 18.11.1970

Spisová značka: Cpj 87/70

Číslo rozhodnutí: 55

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Dokazování, Doprava, Náhrada regresní, Náhrada škody, Náhrada škody v pracovním právu, Pracovník, Řízení před soudem

Předpisy: 141/1961 Sb. § 43

§ 120

§ 136 40/1964 Sb. § 18

§ 16 33/1965 Sb. § 1

§ 19

§ 2

§ 20

§ 228

§ 229 99/1963 Sb. § 6

§ 25

§ 28

§ 3

§ 37

§ 38

§ 39 65/1965 Sb. § 172 66/1965 Sb. § 41 116/1965 Sb. § 11 11/1969 Sb. čl. 10 100/1970 Sb. § 72

§ 4 34/1965 Sb. § 24

§ 420

§ 421

§ 422

§ 442

§ 444

§ 446

§ 447

§ 449 109/1964 Sb. § 14

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 55/1971 sb. rozh.

K některým otázkám náhrady škody podle občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.)

(Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR z 18. 11. 1970, [Cpj 87/70](#))

I.

K pojmům „škoda“, „skutečná škoda“, „jiná škoda“, popř. „hmotná škoda“ v československém občanském právu:

V občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. se setkáváme s pojmy „škoda“ (např. § 420 a § 4421 o. z.), „skutečná škoda“ (např. § 442 odst. 1 o. z.) a „jiná škoda“ (např. § 442 odst. 2 o. z.); pojem „hmotná škoda“ se objevuje v ustanovení článku 10 odst. 1 Smlouvy mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR (vyhláška č. 11/1969 Sb.).

V právní teorii i soudní praxi se „škoda“ (jako kategorie občanského práva) chápe jako újma, která nastala (se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi (a je tedy - nedochází-li k naturální restituci - napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz). Takto vymezená škoda je právně relevantní škodou, tj. jedním z předpokladů, na jejichž základě vzniká odpovědnostní právní vztah; takto vymezená škoda je také předmětem náhrady podle ustanovení § 442 a násl. o. z.

Spolu s touto škodou se podle československého občanského práva odškodňují i některé nemajetkové újmy způsobené zásahem do osobněprávních vztahů poškozeného (vytrpěné bolesti, ztížení společenského uplatnění záležející v omezení schopnosti vykonávat běžné životní úkony a zúžení možnosti uspokojovat životní a společenské potřeby a plnit společenské úkoly). Poskytování bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění jako určitého vyvážení (zmírnění) vytrpěných bolestí a ztížení společenského uplatnění (§ 444 o. z.) odpovídá pravidlům socialistického soužití i právnímu cítění, které pokládá poskytování bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění za součást spravedlivého vypořádání škody na zdraví.

Z hlediska rozsahu náhrady škody stojí občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) na principu náhrady „skutečné škody“ (§ 442 odst. 1 o. z.). Touto skutečnou škodou je nastalé zmenšení (úbytek) majetku poškozeného; představuje vlastně majetkové hodnoty potřebné k uvedení v předešlý stav, popř. k vyvážení důsledků plynoucích z toho, že nedošlo k uvedení v předešlý stav. Jen tehdy, byla-li škoda způsobena úmyslně a vyžadují-li to pravidla socialistického soužití, hradí se i „jiná škoda“ (§ 442 odst. 2 o. z.), jež je v podstatě ušlým majetkovým prospěchem; spočívá v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno - kdyby nebylo škodné události - důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí.

Stejně se vykládají pojmy „škoda“, „skutečná škoda“ a „jiná škoda“ v československém pracovním právu.

Pojmu „hmotná škoda“, který není pojmem občanského zákoníku (ani zákoníku práce) užívá právní teorie pro označení škody na majetku (na hmotných statcích). Z toho plyne, že v podstatě není obsahový rozdíl mezi pojmy „škoda“ jako předpoklad občanskoprávní odpovědnosti za škodu podle

československého práva a „hmotná škoda“.

Ve zhodnocení praxe soudů při uplatňování ustanovení trestního řádu o právech a postavení poškozeného v trestním řízení a o náhradě škody způsobené trestným činem (Pls 3/1967 býv. Nejvyššího soudu) bylo připomenuto, že skutečnou škodou ve smyslu ustanovení § 442 odst. 1 o. z. se rozumí „újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentující majetkové hodnoty, které by bylo nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci do předešlého stavu,“ a že za jinou škodu podle ustanovení § 442 odst. 2 o. z. lze pokládat „újmu spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodné události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo očekávat“. 1)

II.

K pojmům „v rámci plnění úkolů organizace“, při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním“, při plnění služebních povinností“, popř. „při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním“ v československém občanském a pracovním právu:

Při řešení sporů o náhradu škody podle občanského zákoníku musí se soudy mnohdy zabývat i výkladem ustanovení jiných souvisejících právních předpisů.

Podle ustanovení § 421 odst. 2 o. z. je škoda způsobena organizací, jestliže byla způsobena „v rámci plnění jejích úkolů“ těmi, kteří tyto úkoly plnili. Podle ustanovení § 172 odst. 1 zák. práce odpovídá pracovník organizaci za škodu, kterou jí způsobil zaviněným porušením povinností „při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním“; ve zvláštních předpisech, jimiž je upravena odpovědnost příslušníků ozbrojených sil v činné službě (srov. zejména předpis „Náhrada škody způsobené vojákem na majetku vojenské správy“, Zákl-3-3, vydaný ministerstvem národní obrany) a Sboru národní bezpečnosti, se v tomto směru mluví o způsobení škody „při plnění služebních povinností“, popř. „při plnění služebních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním“. 2) Také v ustanovení článku 10 odst. 1 Smlouvy mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR (vyhl. č. 11/1969 Sb.) se užívá pojmu způsobení škody „při plnění služebních povinností“.

Tyto různé pojmy sledují však nutně (vzhledem k vzájemnému poměru ustanovení § 421 odst. 2 o. z. a ustanovení § 172 odst. 1 zák. práce a v zájmu rovného postavení pracovníků a příslušníků ozbrojených sil v činné službě z hlediska odpovědnosti za škodu a především pak v zájmu ochrany práv poškozených) stejný účel. Vyjadřují zásadu, že pracovníci (a stejně příslušníci ozbrojených sil v činné službě) neodpovídají za škody způsobené při činnosti, jež nevybočuje z mezí plnění úkolů organizace (z mezí plnění pracovních úkolů a přímé souvislosti s ním, z mezí plnění služebních povinností a přímé souvislosti s ním) přímo poškozeným subjektům, ale podle pro ně příznivější úpravy odpovědnosti za škodu v předpisech pracovního práva. Se zřetelem k tomu dává výklad těmto pojmům v podstatě shodný obsah.

Výsledek úvahy, zda byla v konkrétním případě způsobena škoda ještě v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním), či zda byla v konkrétním případě způsobena škoda při činnosti již vybočující z rámce plnění úkolů organizace (z rámce plnění pracovních úkolů a přímé souvislosti s ním), tj. zda šlo již o tzv. excés, závisí na rozboru a zhodnocení okolností konkrétního případu.

Pokud jde o posuzování případů způsobení škody vlastním plněním úkolů organizace (plněním pracovních úkolů, plněním služebních povinností, popř. úkony, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností), pak úkoly organizace vyplývají ze zaměření a druhu činnosti organizace, stanovených zpravidla statutem, stanovami nebo organizačním řádem

(srov. ustanovení § 16 hosp. zák.) 3) Plněním pracovních úkolů jsou výkon pracovních povinností plynoucích z pracovního poměru, jiná činnost vykonávaná na příkaz organizace a činnost, která je předmětem pracovní cesty (srov. ustanovení § 41 odst. 1 vládního nařízení č. 66/1965 Sb. ve znění nařízení vlády ČSSR č. 60/1970 Sb.), popř. i činnost konaná pro organizaci na podnět společenské organizace nebo spolupracovníků anebo činnost konaná pro organizaci z vlastní iniciativy, jestliže k ní pracovník nepotřebuje zvláštní oprávnění nebo ji nekoná proti výslovnému zákazu organizace (srov. ustanovení § 41 odst. 2 vládního nařízení č. 66/1965 Sb. ve znění nařízení vlády ČSSR č. 60/1970 Sb.). V přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů jsou úkony potřebné k výkonu práce a úkony během práce obvyklé nebo úkony nutné před počátkem práce nebo po jejím skončení, jakož i činnost, která napomáhá k plnění politických, hospodářských a sociálních úkolů organizace (srov. ustanovení § 41 odst. 3 a 4 vl. nař. č. 66/1965 Sb. ve znění nařízení vlády ČSSR č. 60/1970 Sb.). Podobně plněním služebních povinností je výkon povinností plynoucích ze služebního poměru, jiná činnost vykonávaná na rozkaz nadřízeného, popř. i činnost konaná pro ozbrojené síly na podnět společenské organizace nebo jiných příslušníků či z vlastní iniciativy, jestliže k ní příslušník ozbrojených sil v činné službě nepotřebuje zvláštní oprávnění nebo ji nekoná proti výslovnému zákazu. V přímé souvislosti s plněním služebních povinností jsou úkony potřebné k výkonu služby a úkony během služby obvyklé nebo úkony nutné před počátkem služby nebo po jejím skončení, jakož i činnost, která napomáhá k plnění širších úkolů ozbrojených sil, odpovídajících povahou a významem politickým, hospodářským a sociálním úkolům organizací ve smyslu ustanovení § 41 odst. 4 vl. nař. č. 66/1965 Sb. ve znění nařízení vlády ČSSR č. 60/1970 Sb.

Obtížnější je posuzování případů způsobení škody nikoli vlastním plněním úkolů organizace (plněním pracovních úkolů, plněním služebních povinností, popř. úkony, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností), ale ještě v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů, při plnění služebních povinností, popř. při úkonech, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností). Soudní praxe si pomáhá při řešení této otázky kritérii místního, časového a věcného (někdy vnitřního účelového) vztahu. Vychází z toho, že z mezí plnění úkolů organizace (z mezí plnění pracovních úkolů a přímé souvislosti s tím, z mezí plnění služebních povinností a přímé souvislosti s ním) nevybočuje taková činnost pracovníka (příslušníka ozbrojených sil v činné službě), která nepostrádá místní, časový a věcný (vnitřní účelový) vztah k plnění úkolů organizace (k plnění pracovních úkolů, k plnění služebních povinností, popř. k výkonu úkonů, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností). Uvedená kritéria nemají ovšem stejný význam; rozhodující je věcný (vnitřní účelový) vztah, tj. vztah činnosti, již byla způsobena škoda, k úkolům organizace (k pracovním úkolům, k služebním povinnostem, popř. k úkonům, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností). V podstatě jde o to, zda při činnosti, již byla způsobena škoda, sledoval pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě) z objektivního i subjektivního hlediska plnění pracovních úkolů (plnění služebních povinností).

Z tohoto pohledu neobstojí např. paušální závěr, že snad z mezí plnění úkolů organizace (z mezí plnění pracovních úkolů a přímé souvislosti s ním, z mezí plnění služebních povinností a přímé souvislosti s ním) vybočuje každá činnost pracovníka (příslušníka ozbrojených sil v činné službě), již způsobil škodu a jež je trestným činem (přečinem, přestupkem). Podobně neobstojí závěr, že snad vybočení z mezí plnění úkolů organizace (z mezí plnění pracovních úkolů a přímé souvislosti s ním, z mezí plnění služebních povinností a přímé souvislosti s ním) je dáno již tím, že pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě) plnil úkoly organizace (plnil pracovní úkoly, plnil služební povinnosti, popř. vykonával úkony, jež přímo souvisí s plněním pracovních úkolů či plněním služebních povinností) ve stavu opilosti.

Není pochybností o tom, že škodou způsobenou při plnění služebních povinností je např. škoda způsobená příslušníkem ozbrojených sil v činné službě při provádění zaměstnání podle denního řádu

velitele útvaru, při výkonu strážní, dozorcí, hlídkové a pořádkové služby i při provádění organizované masově politické, kulturně osvětové či sportovní činnosti (také v době tzv. osobního volna), případně při úkonech, jež přímo souvisí s prováděním zaměstnání podle denního řádu velitele útvaru, s výkonem strážní, dozorcí, hlídkové a pořádkové služby i s prováděním organizované masově politické, kulturně osvětové či sportovní činnosti (také v době tzv. osobního volna). Naproti tomu není škodou způsobenou při plnění služebních povinností např. škoda způsobená příslušníkem ozbrojených sil v činné službě takovou činností, která sledovala výlučně uspokojování osobních zájmů, byť k ní došlo v době určené pro provádění zaměstnání podle denního řádu velitele útvaru či v době určené pro výkon strážní, dozorcí, hlídkové a pořádkové služby, nebo škoda způsobená příslušníkem ozbrojených sil v činné službě v době tzv. osobního volna při jejím neorganizovaném využívání podle osobních potřeb a zálib.

Výkladem pojmu „při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním“ se zabývá rozhodnutí uveřejněné pod č. 65/1969 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR s právní větou: „Při odpovědnosti za škodu způsobenou zaviněným porušením povinností z pracovního poměru v souvislosti s plněním pracovních úkolů nejde o jakoukoli, tedy i jen nepřímou souvislost, ale o přímou souvislost. Jestliže pracovníci žalobce oslavovali ve skladu prodejny výplatu odměny za dobré umístění v soutěži prodejen o nejlepší výzdobu výloh, přičemž došlo k požáru, když žalovaná zapomněla vypnout před opuštěním místnosti elektrický rychlovařič, na němž vařila pro účastníky oslavy kávu, nelze – pokud jde o jednání žalované – hovořit o zaviněném porušení povinností z pracovního poměru v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů“.

Rozhodnutí uveřejněné pod č. 65/1963 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR se týkalo odpovědnosti za úraz příslušníků ozbrojených sil (vojáků základní služby a vojáků v záloze), k němuž došlo v době osobního volna vojáka, kdy se voják věnuje osobním zálibám, odpočívá, vyřizuje si korespondenci apod. V odůvodnění tohoto rozhodnutí bylo uvedeno, že pro posuzování pracovních úrazů příslušníků ozbrojených sil (vojáků základní služby a vojáků v záloze), tj. úrazů, které se přihodily při výkonu vojenské služby nebo v přímé souvislosti s jejím výkonem, jsou rozhodná hlediska místní, časové a především věcné souvislosti (zřetel na charakter vztahu činnosti, při níž došlo k úrazu, k náplni výkonu vojenské služby). Nejdůležitějším momentem pro posouzení je hledisko uvedené na třetím místě, tj. vztah činnosti, při níž došlo k úrazu, k náplni výkonu vojenské služby, tj. k souhrnu povinností i práv příslušníka ozbrojených sil plynoucích z výkonu jeho služby.

III.

Ke zproštění organizace odpovědnosti za škodu ve smyslu ustanovení § 421 odst. 3 o. z.:

Úprava odpovědnosti organizace za škodu na základě presumpce zavinění (srov. ustanovení § 421 odst. 3 o. z.) zahrnuje i úpravu podmínek, za nichž se vyvrací domněnka zavinění (tj. za nichž se organizace zproští odpovědnosti za škodu). Podle ustanovení § 421 odst. 3 o. z. se organizace zproští odpovědnosti, jestliže prokáže neexistenci zavinění důkazem o tom, že škodě nemohla zabránit ani při vynaložení „veškerého úsilí, které lze na ní požadovat“ (odpovědnosti se však nemůže zprostit poukazem na to, že plnila opatření nařízených orgánů).

Míru úsilí, které lze za daných okolností (tj. se zřetelem na okolnosti konkrétního případu) na organizaci požadovat, třeba v soudní praxi posuzovat shodně především z hledisek objektivních (nikoli podle momentů subjektivní povahy). Třeba vycházet z toho, že se organizace zproští odpovědnosti toliko tehdy, jestliže prokáže, že škodě nemohla zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze – s přihlédnutím na povahu porušení právní povinnosti a škody – na takové organizaci (tj. na organizaci s takovým zaměřením a takovým druhem činnosti) požadovat podle obecných zkušeností.

Vzhledem k tomu, že pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě), který způsobil škodu v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním), neodpovídá sám ve vztahu k poškozenému za takto způsobenou škodu (srov. ustanovení § 421 odst. 2 o. z.), jakož i vzhledem k tomu, že zavinění organizace vyplývá vlastně ze zavinění těch, kteří tvoří pracovní nebo členský kolektiv organizace a plní její úkoly, není úvaha o eventuálním zproštění organizace odpovědnosti za škodu ve smyslu ustanovení § 421 odst. 3 o. z. oddělitelná od úvahy o tom, zda ji zavinil pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě), který způsobil škodu v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním). Existenci zavinění organizace není tedy možno zkoumat izolovaně od existence zavinění pracovníka (příslušníka ozbrojených sil v činné službě), který způsobil škodu v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním).

Jestliže pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě) způsobil škodu v rámci plnění úkolů organizace (při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, při plnění služebních povinností nebo v přímé souvislosti s ním) zaviněně, nezproští se organizace odpovědnosti s poukazem na ustanovení § 421 odst. 3 o. z. Jestliže jeden z těch, kteří tvoří pracovní nebo členský kolektiv organizace a plní její úkoly, porušil právní povinnost zaviněně, nemůže být podán úspěšně důkaz o tom, že organizace - tj. pracovní nebo členský kolektiv organizace ve svém celku - vynaložila veškeré úsilí, které lze na ní požadovat, aby zabránila porušení právní povinnosti a tak i škodě. Takový závěr je zcela nevyhnutelný; práva poškozeného nemohou být dotčena tím, že mu za škodu neodpovídá pracovník (příslušník ozbrojených sil v činné službě), který ji zaviněně způsobil, nýbrž organizace.

To znamená např., že se československý stát - vojenská správa nezproští s poukazem na ustanovení § 421 odst. 3 o. z. odpovědnosti za škodu způsobenou příslušníkem ozbrojených sil v činné službě při výkonu strážní služby porušením povinností strážní služby z nedbalosti důkazem o tom, že dotyčný příslušník byl náležitě poučen o strážní službě, že se již opakovaně osvědčil při jejím výkonu a tak potvrdil znalost práv a povinností strážného apod.

IV.

K subjektům občanskoprávní odpovědnosti za škodu podle československého práva:

Subjekty občanskoprávních vztahů - a tedy i odpovědnostních právních vztahů - jsou podle československého práva občané, socialistické organizace a československý stát, popř. nesocialistické organizace, jsou-li právníckými osobami.

Socialistické organizace (státní, družstevní a společenské organizace, jakož i jiné organizace, jejichž činnost přispívá k rozvoji socialistických vztahů - srov. ustanovení § 18 o. z. i ustanovení § 14 hosp. zák.) vystupují v občanskoprávních vztazích svým jménem a mají majetkovou odpovědnost z těchto vztahů vyplývající, pokud není stanoveno jinak (§ 19 o. z.). Způsobilost socialistických organizací mít práva a povinnosti (právní subjektivitu) upravuje obecně hospodářský zákoník (§ 18); způsobilost socialistických organizací k právním úkonům pro oblast občanskoprávních vztahů upravuje občanský zákoník (§ 20). Činnost socialistických organizací je zaměřena na rozvoj socialistických vztahů (srov. ustanovení § 15 hosp. zák.); jejich úkoly plní kolektivy pracovníků nebo členů (srov. ustanovení § 16 hosp. zák.).

Již tato stručná charakteristika socialistických organizací ve smyslu ustanovení § 18 a násl. o. z. ukazuje, že jimi nejsou také jednotlivé vojenské útvary (vojenské jednotky) Československé lidové armády. Vnitřní uspořádání Československé lidové armády je určováno zájmy obrany; jednotlivé

útvary (jednotky) se vytvářejí v souvislosti se zabezpečením úspěšného plnění vlastních úkolů ozbrojených sil a nejsou právními osobami. To znamená, že jednotlivé vojenské útvary (vojenské jednotky) Československé lidové armády nepřicházejí v úvahu jako subjekty občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené jejich příslušníky při plnění služebních povinností.

V souladu s tím se vyvinula praxe (srovn. i instrukci ministerstva spravedlnosti ze dne 6. 1. 1962, č. j. 24/62-2, později instrukci ministerstva spravedlnosti ze dne 18. 9. 1964, č. j. 991/64-1), podle níž vystupuje v řízení před československými soudy jako subjekt občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené příslušníky Československé lidové armády při plnění služebních povinností zásadně československý stát - vojenská správa, zastupovaný zástupčími orgány vojenské správy (fungujícími podle principu teritoriality).

V.

Ke zjišťování provozovatele jako subjektu odpovědného za škodu způsobenou provozem dopravního prostředku:

Zjišťování skutečností potřebných pro rozhodnutí o tom, kdo je provozovatelem dopravního prostředku, jehož provozem byla způsobena škoda, je součástí zjišťování skutečného stavu věci (§ 6, § 120 odst. 1 o. s. ř.); způsob poznávání rozhodných skutečností určují ustanovení občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb. ve znění zákona č. 158/1969 Sb.) o dokazování.

Z toho plyne, že i zjišťování skutečností potřebných pro úvahu o tom, kdo je provozovatelem dopravního prostředku (tj. kdo má právní a faktickou možnost dispozice s dopravním prostředkem, kdo užívá organizovaně tohoto dopravního prostředku), jehož provozem byla škoda způsobena, probíhá postupem uvedeným v třetí části druhé hlavy občanského soudního řádu (ustanovení § 120 - § 136). Tento postup umožňuje využití všech prostředků, jež jsou dosažitelné a způsobitelné k tomu, aby s jejich pomocí byly shromážděny poznatky představující ve svém souhrnu skutkový základ věci.

Zjištění totožnosti řidiče a evidenční značky dopravního prostředku je tedy jednou, ale nikoli jedinou cestou k zjištění provozovatele jako subjektu odpovědného za škodu způsobenou provozem dopravního prostředku. Týž cíl může být dosažen i zjištěním jiných skutečností (např. výsledkem svědků, znaleckým posudkem apod.), které dovolují spolehlivý závěr o tom, kdo je provozovatelem dopravního prostředku, jehož provozem byla způsobena škoda.

Nedostatek zjištění totožnosti řidiče a evidenčního označení dopravního prostředku, jehož provozem byla způsobena škoda, ztěžuje ovšem zjišťování skutečného stavu věci (chybí výpověď řidiče jako přímého účastníka škodné události) a nadto zužuje možnosti případného postihu v poměru mezi provozovatelem a řidičem (to se ovšem nedotýká vztahu mezi provozovatelem jako subjektem odpovědným za škodu a poškozeným).

VI.

K povaze nároku na regresivní náhradu podle zákona č. 33/1965 Sb. a vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.):

Již v zákoně č. 99/1948 Sb., o národním pojištění, byla zakotvena zásada (obsažená ostatně i v dřívějších předpisech sociálního pojištění), že nárok pojištěnce (pozůstalých) na náhradu škody z důvodu, z kterého byla přiznána dávka nemocenského pojištění, náleží až do výše dávky nositeli pojištění; plnění této dávky bylo považováno za škodu, která byla způsobena bezprostředně pojišťovně (srov. ustanovení § 110 odst. 1 zák. č. 99/1948 Sb.). Nárok pojišťovny byl konstruován jako nárok na náhradu tzv. nepřímé škody (která vznikla pojišťovně v důsledku jejího vztahu k tomu, kdo byl poškozen přímo a komu byly poskytovány věcné či peněžité dávky nemocenského pojištění),

odvozený od nároku toho, kdo byl poškozen přímo; zřejmě právě původní úzká vazba nároku pojišťovny na nárok přímo poškozeného vedla k označování nároku pojišťovny jako „regresního“ nároku (byť tento nárok pojišťovny nebyl některým z typických postižných nároků podle občanského práva, srov. postih solidárního dlužníka, postih subrogační, popř. náklad učiněný za jiného).

Pozdější vývoj právní úpravy regresních nároků je spjat s vývojem předpisů o odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání (srov. ustanovení § 12 – § 17 zákona č. 58/1956 Sb. o náhradě škody za pracovní úrazy a o náhradě nákladů léčebné péče a dávek nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení a dále ustanovení § 17 – § 23 zák. č. 150/1961 Sb. o náhradách při úrazech a nemocech z povolání), popř. s vydáním zákona č. 33/1965 Sb., o úhradě nákladů vznikajících státu z úrazů, nemocí z povolání a jiných poškození na zdraví (o regresních náhradách), a vyhlášky č. 34/1965 Sb., kterou se provádí zákon o regresních náhradách. Tento vývoj je charakterizován postupným odpoutáváním regresního nároku státu od nároku toho, kdo byl poškozen přímo, a jeho osamostatňováním, jakož i přesunem pravomoci k rozhodování o nárocích na regresní náhradu od soudů k národním výborům, popř. jimi řízeným orgánům.

Nynější nárok na regresní náhradu podle zákona č. 33/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.) je samostatným nárokem státu na náhradu škody vzniklé mu v podobě vynaložených nákladů léčebně preventivní péče a vyplacených dávek nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení (popř. jiných vynaložených nákladů) v souvislosti s tím, že bylo někomu zaviněně způsobeno poškození na zdraví nebo smrt (srov. ustanovení § 1 zákona č. 33/1965 Sb.). V úvodní části zákona č. 33/1965 Sb. se uvádí, že úrazy, nemoci z povolání a jiná poškození na zdraví „působí také velmi značnou společenskou škodu, zejména zatěžují stát značnými výdaji z celospolečenských prostředků na odčinění, popř. zmírnění vzniklých následků“; v zájmu výchovy k dodržování povinností souvisejících přímo nebo nepřímo s ochranou života a zdraví se požaduje, aby organizace a občané „nesli aspoň část nákladů, které vznikly společnosti tím, že způsobili někomu poškození na zdraví nebo smrt“ (aby nesli aspoň část škody, která vznikla státu na prostředcích léčebně preventivní péče, nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení, tj. která se projevila zmenšením majetkového stavu státu). Z povahy nároku na regresní náhradu jako nároku státu na náhradu škody vychází i ustanovení § 28 vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhl. č. 38/1968 Sb.), které počítá výslovně i s rozhodováním soudu v trestním řízení (v adhézním řízení) o nárocích na regresní náhradu; v adhézním řízení rozhoduje totiž soud pouze o nárocích na náhradu škody způsobené trestným činem (srov. zejména ustanovení § 43 odst. 2, § 228 odst. 1 a § 229 tr. ř.).

Některé pochybnosti o povaze regresní náhrady podle zákona č. 33/1965 Sb. a vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.) jako náhrady škody pramení zejména z toho, že se výše náhrady dávek důchodového zabezpečení v případě invalidity nebo smrti poškozeného určuje na rozdíl od výše náhrady nákladů léčebně preventivní péče a náhrady vyplacených dávek nemocenského pojištění, která se řídí důsledně skutečně vzniklými výdaji (srov. ustanovení § 3 písm. a) a b) zákona č. 33/1965 Sb., § 37 a § 38 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.), částkou při jejímž stanovení se vychází z hodnoty průměrného invalidního (částečného invalidního) důchodu vypočtené podle průměrného věku důchodce (srov. ustanovení § 3 písm. a) zákona č. 33/1965 Sb., § 39 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.). Avšak způsob určení rozsahu náhrady škody pevnou částkou (podobně jako např. paušální určení náhrady škody) nemění sám o sobě povahu náhrady škody, byť není v plném souladu zejména s reparační funkcí náhrady škody.

Obdobné pochybnosti o povaze regresní náhrady podle zákona č. 33/1965 Sb. a vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.) vyplývají navíc i z toho, že právní úprava regresní náhrady zdůrazňuje její prevenční působení (záležející především ve vytváření zdravého ekonomického tlaku na organizace v zájmu důsledného dodržování předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci). K tomu je na místě uvést, že institut odpovědnosti za škodu plní vždy nejen reparační funkci, ale i

prevenční funkci. Hrozba sankce (povinnosti k náhradě způsobené škody) varuje před ohrožováním a porušováním právních vztahů, v tomto případě před protiprávními zásahy proti životu a zdraví; důraz na prevenční funkci regresní náhrady nezbavuje ještě regresní náhradu – za předpokladu, že je naplňována i reparační funkce – povahy náhrady škody (a nečiní z ní pouhé penální opatření). Ostatně zvýšené prevenční působení regresní náhrady se neprojevuje vždy ve stejné míře; dopadá intenzivněji toliko na organizace, jestliže je stíhá regresní odpovědnost za porušení předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, jakož i nedbání závazných pokynů daných při výkonu dozoru podle těchto předpisů (srov. např. ustanovení § 2 odst. 1 a 2, § 4 odst. 1 zákona č. 33/1965 Sb.).

Z toho, že nárok na regresní náhradu (tzv. regresní nárok) je samostatným nárokem státu na náhradu škody, vycházela i předchozí judikatura. Tak např. již v odůvodnění rozhodnutí uveřejněného pod č. 84/1956 Sbírky rozhodnutí československých soudů bylo uvedeno: „Ustanovení § 110 zákona č. 99/1948 Sb. poskytuje nositeli pojištění přímý a bezprostřední nárok na náhradu škody vzniklé mu výplatou dávky proti škůdci za podmínky, že pojištěnec má též vlastní nárok na náhradu škody vůči škůdci.“ Podle stanoviska občanskoprávního kolegia býv. Nejvyššího soudu z 23. 10. 1957, 1 Ec 144/57 (uveřejněného pod č. 3/1958 Sbírky rozhodnutí čs. soudů) upravoval zákon č. 58/1956 Sb. „jednak nároky na náhradu škody za pracovní úraz (část I), jednak nároky státu na náhradu nákladů léčebné péče a dávek nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení (část II)“. V obou případech šlo „o nároky na náhradu škody, a to v prvním případě o přímou škodu způsobenou zaměstnanci, kdežto v druhém případě o nepřímou škodu způsobenou nositeli pojištění tím, že v důsledku úrazu vynaložil náklady léčebné péče a dávky nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení (zaopatření)“. V rozboru a zhodnocení výsledků prověrky rozhodování některých okresních soudů o trestných činech ublížení na zdraví podle ustanovení § 221 a § 222 tr. zák. (Pls 5/65 býv. Nejvyššího soudu) se připomíná: „Význam rozhodování o nárocích poškozeného v adhézním řízení je podtrhován i tím, že soud je v adhézním řízení oprávněn rozhodovat i o takových nárocích na náhradu škody, o nichž by jinak byl příslušný rozhodovat jiný orgán než soud (např. náhrada vyplacených dávek nemocenského pojištění podle zákona č. 33/1965 Sb., resp. vyhlášky č. 34/1965 Sb.“ /4/ V podstatě totéž se opakuje i v zhodnocení praxe soudů při uplatňování ustanovení trestního řádu o právech a postavení poškozeného v trestním řízení a náhradě škody způsobené trestným činem (Pls 3/67 býv. Nejvyššího soudu): /5/

Obsah regresní náhrady je vymezen v ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 33/1965 Sb.; regresní náhradu tvoří náhrada nákladů léčebně preventivní péče, vyplacených dávek nemocenského pojištění a dávek důchodového zabezpečení (popř. jiných nákladů vynaložených společnostmi).

Náklady léčebně preventivní péče jsou z hlediska lékařské vědy účelně vynaložené náklady na obnovu či zlepšení zdravotního stavu toho, kdo byl poškozen na zdraví. Se zřetelem na zásadně bezplatné poskytování zdravotnických služeb (srov. ustanovení § 11 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu) se vynaložení těchto nákladů projevuje zpravidla nikoli jako újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného na zdraví (tj. jako odškodnitelná újma toho, kdo byl poškozen na zdraví, srov. ustanovení § 449 odst. 1 o. z.), ale pouze jako újma, která nastala v majetkové sféře státu (tj. jako odškodnitelná újma státu odškodňovaná ve formě regresní náhrady). Výše náhrady nákladů léčebně preventivní péče vyplývá ze stanovených sazeb (srov. ustanovení § 37 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky 318/1968 Sb.); nejinak by tomu bylo i v takovém případě, v němž by – zcela výjimečně – uplatňoval náhradu některých nákladů spojených s léčením v rámci náhrady škody ten, kdo byl poškozen na zdraví.

Dávky nemocenského pojištění vyplacené z důvodu poškození na zdraví suplují vlastně zčásti náhradu za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti toho, kdo byl poškozen na zdraví (srov. ustanovení § 446 o. z.). I jejich výplatou (tak jako vynaložením nákladů léčebně preventivní péče) nastává v majetkové sféře státu odškodnitelná újma, jež se odškodňuje ve formě regresní náhrady.

Dávky důchodového zabezpečení poskytované v případě částečné invalidity, invalidity nebo smrti poškozeného suplují vlastně zčásti náhradu za ztrátu na výdělků při invaliditě toho, kdo byl poškozen na zdraví (srov. ustanovení § 447 odst. 1 o. z.), popř. náhradu nákladů na výživu pozůstalým. Také jejich poskytováním nastává v majetkové sféře státu odškodnitelná újma, jež se odškodňuje ve formě regresní náhrady; to platí bez ohledu na to, že se výše náhrady dávek důchodového zabezpečení neurčuje (již se zřetelem na obvykle dlouhodobé poskytování těchto dávek) podle skutečně poskytnutých dávek, ale pevnou částkou. Tato pevná částka je ostatně stanovena s přihlédnutím k některým objektivním kritériím (k průměrné výši dávek, k průměrnému věku důchodců) tak, aby se blížila skutečnosti (tj. částce představující souhrn měsíčních dávek vyplacených poškozenému na zdraví, popř. pozůstalým po usmrceném, za celou dobu jejich poskytování).

Z toho vyplývá, že regresní náhrada podle zákona č. 33/1965 Sb. a vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.) je náhradou takové újmy státu, která je škodou ve smyslu československého občanského práva (nastala v majetkové sféře poškozeného státu, je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi) a je tedy i hmotnou škodou způsobenou československému státu.

VII.

Ke snížení a prominutí regresní náhrady:

Hlediska pro snižování regresní náhrady organizacím obsahuje ustanovení § 24 vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.); hlediska pro snižování a prominutí regresní náhrady občanům obsahuje ustanovení § 25 vyhlášky č. 34/1965 Sb. (ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.). Snižování regresní náhrady organizaci je možné (za předpokladu, že nejde o regresní náhradu záležející jen v náhradě nákladů léčení a dávek nemocenského pojištění, popř. že nejsou dány podmínky pro uložení přírážky k regresní náhradě ve smyslu ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 33/1965 Sb., srov. ustanovení § 24 odst. 3, věta první, popř. věta třetí, vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.) jen z důvodu zvláštních okolností hodných mimořádného zřetele (srov. ustanovení § 24 odst. 2 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.). Těmi jsou buď krajně nepříznivé důsledky, které by mělo pro organizaci zaplacení plné regresní náhrady (např. z hromadného úrazu zvláště velkého počtu osob), anebo prokázaně jinak příznivé výsledky péče organizace o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (srov. ustanovení § 24 odst. 4 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.). Snižování nebo prominutí regresní náhrady občanovi je možné z důvodů hodných zvláštního zřetele, při čemž se bere zřetel také na poměry občana, zejména na závažnost důsledků, které by mělo zaplacení regresní náhrady na jeho výživu a životní úroveň nebo na výživu a životní úroveň jeho manžela, příbuzných v řadě přímé nebo osob, které s ním žijí ve společné domácnosti (srov. ustanovení § 25 odst. 2 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.), popř. způsobil-li občan někomu poškození na zdraví úmyslně nebo v opilosti, jen zcela výjimečně z důvodů zasluhujících mimořádného zřetele (srov. ustanovení § 25 odst. 3 vyhlášky č. 34/1965 Sb. ve znění vyhlášky č. 38/1968 Sb.).

Sama formulace těchto hledisek (zvláštní okolnosti hodné mimořádného zřetele shledávané nadto - a to taxativně - pouze v krajně nepříznivých důsledcích zaplacení plné regresní náhrady pro organizaci nebo v prokázaně příznivých výsledcích péče organizace o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, důvody hodné zvláštního zřetele shledávané především v závažných důsledcích zaplacení plné regresní náhrady pro uspokojování potřeb občana či osob, jež s ním jsou příbuzné v řadě přímé nebo s ním sdílí společnou domácnost, popř. důvody zasluhující mimořádného zřetele) naznačuje, že snížení a prominutí regresní náhrady, zejména pak snížení regresní náhrady organizaci, je opatření výjimečné, jež musí být vždy založeno na pečlivé úvaze vycházející z rozboru okolností konkrétního případu a respektující reparační i prevenční (výchovné) poslání regresní náhrady.

- 1) Viz ad III/1967 Sbírký rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, str. 251
- 2) Srov. nyní ustanovení § 72 odst. 1 zák. č. 100/1970 Sb.
- 3) Zákon č. 109/1964 Sb., jehož úplné znění se změnami a doplněními bylo vyhlášeno pod č. 38/1971 Sb.
- 4) Viz ad II/1965 Sbírký rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, str. 238
- 5) Viz ad III/1967 Sbírký rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, str. 265